

JRG II, NR 1
1988

24
17
10

''Kroniĳck''

MEDEDELINGEN
Oudheidkundige Kring
Voorst

Oudheidkundige kring Voorst

Bank: Rabo Bank, Twello - Banknummer 36.28.09.267
Postbank 1664122

Correspondentie-adres:

Aan de leden der Oudheidkundige Kring Voorst.

Het bestuur van de O.K.V. nodigt u hierbij uit voor de jaarlijkse algemene ledenvergadering, die op donderdag 17 maart 1988 gehouden zal worden in "de Pompe", Kerkstraat 25 te Wilp.

Aanvang 19.30 uur.

AGENDA:

1. Opening.
2. Mededelingen en ingekomen stukken.
3. Notulen jaarvergadering 1987.
zie Kronijck 10e jaargang, nr. 2, blz.
2. 4. Jaarverslag 1987.
5. Verslag kascommissie.
6. Financieel verslag.
7. Benoeming kascommissie.
8. Bestuursverkiezing:
Aftredend en herkiesbaar: J. Lubberts
Aftredend en niet herkiesbaar: A.H.
Rengersen Kandidaat: H. Hermsen.
9. Rondvraag.
10. Sluiting.

Tegenkandidaten kunnen zich tot 15 minuten voor aanvang van de vergadering melden bij de secretaresse.

Bovenstaande vergadering zal circa een half uur in beslag nemen, waarna een lezing zal worden gehouden.

Oudheidkundige kring Voorst

11e Jaargang nr. 1

Bestuur:

Voorzitter : G. Panhuis, v.d. Duyn van Maesdamstraat 71 Twello
Secretaris : M. Rattink, Havezatelaan 225, 7414 GK Deventer, tel. 05700-42141
Penningmeester : A.J. Bessels, Enkweg 9a, Posterenk
Leden : H.J. ten Hove, Tuinstraat 24, Voorst
A.H. Rengersen, Zeedijk 33, Nijbroek
R. Kloosterboer, Rijksstraatweg 5, Wilp
J. Lubberts, Kon. Wilhelminastraat 10, Terwolde

Redactieadres : J. Lubberts, Kon. Wilhelminastraat 10, Terwolde
tel. 05717 -1760

Blz. 2	Woord vooraf	G. Panhuis
Blz. 3	Lezing heer Hoek.	J. Lubberts
Blz. 3	Jaarverslag 1987.	M. Rattink
Blz. 4	Mededelingen O.H.K.	J. Lubberts
Blz. 4	Van de redactie-commissie.	J. Lubberts
Blz. 5	Nieuwe uitgaven.	J. Lubberts
Blz. 5	Arcief gemeente Voorst.	J. Lubberts
Blz. 6	De Brand.	J. Lubberts
Blz. 8	De Oudheidkundige Kring.	W.H. Huisman
Blz. 12	Uit de geschiedenis van de dorpskerk te Twello deel 9	D. Lekkerkerker
Blz. 20	Overzicht artikelen Kronijck.	J. Lubberts

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder toestemming van de redactiecommissie.

WOORD VOORAF.

Het bestuur van de Oudheidkundige Kring heeft medio 1987 het besluit genomen onze periodieke uitgave "De Kronijck" wat te verbeteren.

Door meer geld beschikbaar te stellen is de redactie-commissie de mogelijkheid geboden, zowel de kwaliteit als continuïteit van het mededelingen blaadje met meer zorg te begeleiden, alsmede meer zekerheid voor de toekomst. U begrijpt, dat een besluit, meer geld uitgeven voor representatieve doeleinden niet zomaar lichtzinnig wordt genomen, om reden, dat hogere uitgaven op termijn door het bestuur nauwelijks te verantwoorden waren.

Desondanks is het er toch van gekomen, gelukkig wel zouden wij willen zeggen, omdat het typerend is voor de Oudheidkundige Kring binnen haar werkterrein stapje voor stapje vooruit te komen. Deze keer hebben wij de gewaardeerde financiële hulp gekregen van de gezamenlijke RABO banken in de gemeente Voorst, t.w. Twello, Terwolde, de Vecht, Wilp, Voorst en Klarenbeek, waarvoor onze hartelijke dank.

Door deze steun is het ons niet alleen mogelijk gemaakt door te gaan met het uitgeven van de Kronijck, maar ook om nieuwe activiteiten te ontplooiën. Juist in de huidige tijd is er zoveel dat in deze snel veranderende maatschappij verloren dreigt te gaan, veel sneller dan in de oudheid ooit het geval is geweest.

Nu is er binnen onze gemeentegrenzen geen overdaad aan archeologische vondsten of cultuurhistorische beleving waar te nemen, althans niet in die mate dat daardoor ons aller aandacht gericht moet zijn op verbreding van deze collectie. Wel is het zo dat nieuwe ontwikkelingen zoals b.v. monumentale begeleiding, ruimtelijke ontwikkelingen en bewaking van het oude landschap steeds meer onze aandacht vragen.

Het bestuur beraadt zich dan ook in welke mate zij deze nieuwe ontwikkelingen van uit een oudheidkundig perspectief zal moeten begeleiden.

Het zal u duidelijk zijn dat voor dergelijke activiteiten meer mankracht nodig is, dus als het effe kan gaan wij daarvoor geïnteresseerde leden benaderen.

Gezien de toenemende belangstelling voor onze contact-avonden moet ook de uitbreiding van ons ledental tot de mogelijkheden behoren. Het belangrijkste instrument daarvoor is ongetwijfeld "de Kronijck". Wij hopen en vertrouwen erop dat het visitekaartje van de Oudheidkundige Krings als mededelingenblaadje een goede toekomst tegemoet gaat en een bindende functie krijgt door onderlinge communicatie.

JAARVERSLAG 1987.

In het verslagjaar kwam het bestuur achtmaal bijeen.

Op 12 maart 1987 werd een goed bezochte jaarlijkse algemene ledenvergadering gehouden, met aansluitend een lezing, verzorgd door de heer H. Hermsen. De O.K.V. heeft haar medewerking verleend aan het Oranje Comité Twello, in verband met de organisatie van een expositie, ter gelegenheid van het Koninklijk jubileum.

Op 30 mei 1987 vond een excursie plaats naar oud Deventer. Een groot aantal leden genoten van de rondleiding, verzorgd door de heer Hoogenstein.

De traditionele najaarsactiviteit vond plaats op 10 november 1987 in het Stationskoffiehuys te Twello, alwaar de heer Otter een dia-lezing hield met als onderwerp "Kerk in kleur". Dit betrof schilderijen in kerken.

Het tot stand komen van de kadastrale atlas gemeente Voorst is in een gevorderd stadium.

Met de werkgroep Video gemeente Voorst is contact geweest om een voorlichtingsfilmje over de Oudheidkundige Kring Voorst te maken.

De Monumentencommissie is in de eindfase van haar werkzaamheden, wat betreft de inventarisatie.

De Vitrinecommissie heeft haar werkzaamheden voortgezet met o.a. haar medewerking te verlenen aan het 15-jarig bestaan van het dorps huis "de Pompe".

In het afgelopen jaar is opnieuw een opzet gemaakt om de veldnamencommissie nieuw leven in te blazen.

Het aantal leden is in 1987 met 20% toegenomen.

(De secretaresse)

LEZING GEOLOGIE.

De heer Hoek zal een lezing houden en visueel toelichten over de bodem structuur en ontstaan hiervan in de gemeente Voorst.

Dit aan de hand van diepteboringen, die in de gemeente Voorst zijn verricht. Het belooft zeer interessant te worden, wanneer u uit de doeken gedaan wordt, hoe de grond, waar we dagelijks op lopen, ontstaan is en hoe zij er uitziet.

VAN DE REDACTIE-COMMISSIE.

In de eerste plaats wil zij haar dank betuigen aan de gezamenlijke RABO "banken in de gemeente Voorst. Deze hebben, door hun financiële bijdrage, het mogelijk gemaakt om de Kronijck in zijn huidige vorm te kunnen uitgeven.

NIEUWE MEDEWERKER REDACTIE-COMMISSIE.

De Oudheidkundige Kring heeft de heer W.E. Huisman, Vivaldistraat 22, Twello, bereid gevonden zijn medewerking te verlenen bij de werkzaamheden ten behoeve van de Kronijck (tel. 05712 - 75246).

Wij wensen hem vanaf deze plaats veel succes en plezier bij dit werk.

MEDEDELINGEN.

De Oudheidkundige Kring heeft van de heer Horstman, wonende aan de Beken-dijk te Nijbroek een bronzen bijl gekregen. Deze stamt uit het midden van de periode, die als bronstijd bekend staat, ca 1700 - 700 voor Chr. Wij zijn de heer Horstman zeer dankbaar voor dit geschenk. Deze bijl is op het ogenblik in onderzoek bij de provinciale archeologische dienst in Amersfoort. Wanneer de gegevens van dit onderzoek bij ons bekend zijn, zullen ze in de Kronijck geplaatst worden.

De Oudheidkundige Kring heeft van de Plattelandsvrouwen afdeling Wilp fl. 35,- ontvangen. Dit bedrag is geschonken voor de medewerking, die de Oudheidkundige Kring heeft verleend aan de tot-standkoming van een lezing, ondersteund met dia's. Onze hartelijke dank en tot wederdienst bereid.

Een verzoek aan alle leden:

Wilt u, wanneer die van toepassing is, zo spoedig mogelijk uw adreswijziging doorgeven.

ARCHIEF GEMEENTE VOORST.

De heer de Ruiters, archivaris van de gemeente Voorst heeft gevraagd om het navolgende verzoek in de Kronijck te plaatsen:

Wil degene, die oude kranten heeft, die in de loop der tijden in de gemeente Voorst zijn verschenen, dit mededelen aan de archivaris.

Het is namelijk de bedoeling om een zo compleet mogelijke verzameling aan te leggen van alle kranten, tijdschriften of overige uitgaven, betrekking hebbende op de gemeente Voorst.

U hoeft niet bang te zijn, dat u uw verzameling kwijt raakt, maar de archivaris wil ze graag een poosje van u lenen om er microfiches van te maken. Wanneer u in het bezit bent van andere publicaties dan voren genoemde, waarvan u denkt dat het van belang is dat ze goed bewaard blijven, kunt u altijd bij de archivaris terecht. Ook wanneer u iemand kent, die een verzameling van vorengenoemde uitgaven bezit en waarvan u mag verwachten dat hij of zij deze oproep niet leest, wil u dit dan ook doorgeven. De archivaris zal dan gaarne met de desbetreffende persoon in contact treden.

U kunt de archivaris bereiken via het gemeentehuis gemeente Voorst, 05717 - 79911. U mag ook via de redactie-commissie uw gegevens doorgeven.

Alle uitgaven van de Kronijck zijn compleet aanwezig in het archief van de gemeente Voorst.

De archivaris zal u zeer erkentelijk zijn voor uw medewerking.

(De redactie)

NIEUWE UITGAVEN.

Bij de Walburgpers, Zaadmarkt 84a-86 te Zutphen is de volgende uitgave verschenen:

"MANDEGOED SCHANDEGOED"

Dit boek behandelt de markeverdeling in Oost-Nederland in de 19e eeuw, dus de verdeling van de gemeenschappelijke Markegronden. Aan de hand van een voorbeeld Marke, Azelo in Ambt Delden, wordt aanschouwelijk gemaakt, wat de verdeling betekende voor de individuele boer.

Dit boek is geschreven door dr. H.B. Demoed en is verkrijgbaar bij de plaatselijke boekhandel of rechtstreeks bij de uitgever.

BRAND.

In de eerste uitgave van vorig jaar hebben we u iets laten weten over ernstige ongelukken in verband met de jaarwisseling. Ditmaal een ernstige brand met dodelijke afloop.

Deze brand vond plaats op 24 december 1844. Toen brandde namelijk de boerderij "de Holle", gelegen op enige afstand van de Twelloseweg te Terwolde geheel af. Het moet toenmaals, in tegenstelling tot nu, hard gevoren hebben, want de bevroren pomp is in dit geval de indirecte oorzaak van de brand.

Wat was het geval. De vrouw des huizes Maria Franken, echtgenote van Hendrik Voortman, van beroep werkman, moest water hatel. Omdat de pomp bevroren was, ging ze hoogstwaarschijnlijk naar "het Achterkampje" aan de Twelloseweg, de dichtsbij gelegen boerderij, waar de heer Vredenberg nu woont.

Het vierjarig dochtertje Johanna Hendrina werd alleen thuis gelaten, terwijl de moeder water ging halen. Het meisje schijnt aan de open haard vuur gevat te hebben en is brandend naar de deel gevlucht, waar ze later is gevonden.

Tevens is bij deze brand een paard om het leven gekomen. Dit verhaal werd op 24 december 1844 vermeld in het "Nieuws en advertentieblaadje" voor Zwolle, Deventer, Zutphen en Apeldoorn. De toenmalige verslaggever had ernstige kritiek op de brandweer. Letterlijk werd geschreven: "Bij die treurige gelegenheid viel er op de activiteit van het brandwezen des dorps en die der politie niet veel te roemen. De brandspuit van de hofstede de Quappenberg, ofschoon op eenen afstand van een half uur, snelde wel ter hulp, maar niet die van de gemeente zelve, in de onmiddellijke nabijheid aanwezig; evenmin werden de klokken geluid.

De assessor (hulpburgemeester, wethouder) van de plaats verschenen niet, dan nadat alles was afgelopen; maar tot lof van de burgemeester van het amt, die ruim een uur van de plaats des onheils woont, dient vermeld, dat Zijned. bij den ramp tegenwoordig was, als ook de heer Kerkhoven van Hunderen, die zich de zaak bijzonder aantrok".

DE OUDHEIDKUNDIGE KRING.

Ik wil zo graag een stukse schrijven,
Maar mien taal is niet perfect.
Deurumme, doe ik dat op mien maniere,
Dus, dan moor in 't dialect.

Veur onze Oudheidkundige Kring
Hef men een goed fundament gelegd.
Dat heb ik argens van vernommen
Ja, dat hef de veurzitter zelf gezegd.

Moor deur het onderzoek van onze archelogen
Dat gevruute in het land
Bint de fundamenten steeds gaon zakken
Daor umme liggen ze noen weer onder 't zand.

Met het bestuur heb wie etroffen
Daor zit mensen met een gladden kop
Daorop kunnen wie vertrouwen
En daor reken wie ok op.

Ze holden iedere keer een lèzing
Over alles en nog wat
Wie ziet soms hele olde dingen
Die onze veurolders heb e had.

Ok hebben ze op een zâterdag
Een uutstapje naar Dèmpster georganiseerd
Daor zag ik zukke mooie dingen
Waor wie veul van heb e leerd.

Toen wie alles hadden bekeken
Ja, weet niet hoe of ik 't had
Kreeg zo'n raar gevuul van binnen
Hoe mooi die Burgervader zat.

Dach an onze Burgemeester
In dat nieje gemeentehuus
Met die grote kale muren
Vuult zo'n man zich daor wel thuus?

Ok zagen wie die grote karke
O, wat is dat ding toch old
Maor, de vrouwen waren rap weer buuten
Want, ze vonden binnen, veul te kold.

Iets is mien heel goed bieje bleven
Het mooiste was veur mien één ding
Toen wie allen met mekare
Met het Pontje over het water ging.

Het bestuur hef zich naodien terug e trokken
Ze bint toen saam an 't bruujen an e gaon
Zodoende is dan op die plekke
Het bruuj nest ok ontstaon.

Bint net zo'n stelletje kloeken
Ieder bruujt op zien eigen nest
En zie denkt wie blief hier rustig zitten
Want wie zit hier ok nog best.

Men wil maar niet begriepen
Dat een hane heurt, ok bieje een tuut
Ai daor immer maor blief zitten
Kump er nimmer ok wat uut.

Doch ik heb nog goeie hôpe
Als straks 't veurjaor kump
En de koekoek in 't land is
Die in dat nest zien eitje dumpet.

O wat zult die luu straks kieken
Als dat jong aan 't beunen geet
En wat zal der straks gebeuren
Als dat ding op eigen poten steet?

Zo'n jong ding brengt weer is léven
En zo'n kuuken dut dan ok is wat
Waor un olden van kan leren Al hef
't zelf ok nooit gehad.

De Oudheidkundige Kring, die wil een oudheidkamer
Een bieblitheek met een archief
Och, dat zoverre nog niet is e kommen
Nemme wie dan maor veur lief.

Wie hadden graag een expositieruimte
Geef oe toch maor een idee
Krieg wie het alleen niet veur mekare
Doe wie dat samen met het V.V.V.

Eén ding is wel zeker
Ik wil meer léven in de Oudheidkundige Kring
Dat was het doel van mien riempje
Waar het allemaol um ging.

Als wie mekare gingen helpen
En een ieder deed is wat
Over allerhande leuke dingen
't Is ok béter veur ons blad.
(groetend W.H. Huisman, Gietelo)

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE DORPSKERK TE TWELLO (9).

Toen in de bewuste oktobernacht van het jaar 1522 de Deventer overvallers zich uit Twello terugtrokken, lieten zij een verwoeste kerk achter: geblakerde muren, beroofd van het dak, het interieur een trieste puinhoop. De kerkmeesters stonden voor een zware opgave: herbouw, een karwei van veel tijd en veel geld. Een architect werd aangetrokken, en ook ervaren vakmensen. Eén ding stond vast: de kerk zou mooier worden dan tevoren. De kosten waren voor rekening van de kerspellieden, in het bijzonder van de grondeigenaren. Ook werden stukken land, eigendom van de kerk, voor dit doel verkocht. Toch zal het zonder hulp van buiten niet gegaan zijn. Gegevens hierover ontbreken. Bekend is alleen, wat ik al eerder vermeldde, dat hertog Karel van Gelre 25 goudguldens uit de geconfiskeerde goederen van Johan van Twickel ter beschikking stelde, voor de herbouw.

Ook dokumenten over de bouw ontbreken. We zijn geheel aangewezen op het rapport, dat ir. Berends in opdracht van Monumentenzorg hierover opstelde. Toen tijdens de laatste restauratie (1984) de binnenmuren ontleisterd waren, heeft hij het gebouw van boven tot beneden nauwkeurig bestudeerd en aan de hand van zijn notities de bouwgeschiedenis geschreven. Daaraan ontlelen we nu een en ander.

Vermoedelijk is bij de herbouw eerst de kap gesteld. Deze is van eiken en telt acht kapspanten, die van west naar oost genummerd zijn met telmerken. De spanten staan boven de travee-scheidingen en in het schip, dat twee bredere traveeën telt, ook boven het midden van elke travee. Blijkens zijn constructie en kenmerken dateert de kap uit de 15e of de eerste helft van

---

---

de 16e eeuw; gezien het feit dat hij over schip en koor doorloopt kan hij niet ouder zijn dan de jongste van de twee (n.l. het schip). Naar alle waarschijnlijkheid dateert hij van de herbouw na de brand van 1528 (of 1522 D.L.) Onder de kap werden de gewelven gemetseld, die in combinatie met de ramen, de kerk tot zo'n hoge en lichte ruimte maken

Bij het binnentreden gaat de blik als vanzelf naar boven en voelt men aan wat de middeleeuwse bouwers bedoelden: verhevenheid, harmonie. Er zijn aanwijzingen gevonden, dat men de gewelven eerst een spitsere beloop heeft willen geven. Op een na zijn het allen zgn. kruisribgewelven. (De laatste, helemaal aan het uiteinde van het koor, is een straalgewelf.)

Het woord "kruisribgewelf" spreekt voor zichzelf: twee (in deze kerk geelgeverfde) ribben, die in de vier hoeken van het gewelf vanaf (hier rode) kraagstenen opgaan, kruisen elkaar diagonaal. In het snijpunt bevindt zich de (hier rode) sluitsteen. Deze fungeert als een spie. Op deze plaats, waar de vier gewelfdelen elkaar raken, ingedreven, geeft hij het geheel een sterkere samenhang. Dit alles veronderstelt een metseltechniek, waarom wij de zestieneeuwse nog altijd bewonderen.

Het straalgewelf heeft een excentrisch middelpunt, van waaruit zes in lengte variërende ribben als stralen uitgaan naar diverse punten aan de rand van het gewelf.

In sommige kerken, zoals die te Voorst, zijn de kraagstenen gebeeldhouwd. In de Twellose kerk is dit alleen het geval met die van het gewelf in de voormalige sacristie (thans de uitbouw geheten). Waarschijnlijk is dit gewelf ouder dan die van koor en schip. De kraagstenen vertonen het volgende beeldhouwwerk: in de N.W. hoek bladwerk, in de N.O. hoek een kop, waarvan één oog, de neus en bovenlip beschadigd zijn, in de Z.O. hoek bladwerk met koppen en in de Z.W. hoek een kop met vooruitspringend voorhoofd, neus beschadigd, dikke lippen.

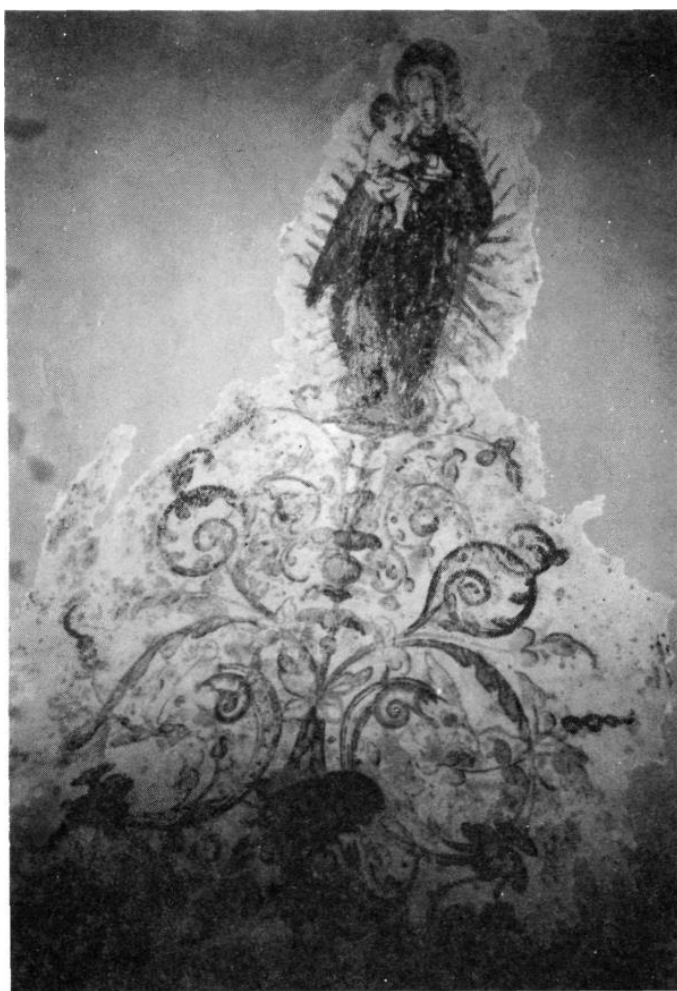
Ook de sluitstenen van de gewelven waren vaak versierd met afbeeldingen: Die in de sacristie laat een bladrozet met koppen zien. Een sluitsteen in het koor vertoont het hoofd van een mens (Christus?) en één in het schip een lam (heenwijzing naar het Lam Gods).

De gewelven vroegen als het ware om beschilderd te worden. Zo ook de muurvlakken. Al vanaf de vroegste tijden zijn kerkgebouwen op deze wijze gedecoreerd, met als hoogtepunt de beroemde fresco's van de Italiaanse schilders uit de Renaissance. Ook in de Nederlanden werden schilderijen in kerken aangebracht. Ook in onze regio. Er zit in de diverse kerken meer onder de later opgebrachte kalklagen verborgen dan wij denken. In Terwolde is er iets van tevoorschijn gekomen. Zo ook in de kerk van Nijbroek. Ook die van Voorst bevatte een en ander, waarvan nogal wat verloren is gegaan. Aan die van Twello kan men zien hoe kleurrijk menige middeleeuwse dorpskerk er uit zag. De schilderijen zijn van decoratieve aard, meest composities van ranken. Op elk gewelfdeel zijn ze te vinden, heel de kerk door.

Alle samen vormen ze een symetrisch geheel. Ter verlevendiging zijn tussen de ranken allerlei vogels en dieren geplaatst: een hond met zijn kop in een pot, een vos met een kip als prooi, een reiger, die een vis verslindt. Verder enkele mannenkoppen. Hebben deze schilderijen alleen maar decoratieve betekenis? Of is er symboliek in? Dit vereist nadere studie. Centraal staat aan het oosteinde de Mariafiguur met Kind, omgeven door een stralenkrans. Aan haar was de kerk gewijd. Zij is in het blauw, haar traditionele kleur, afgebeeld. Meer naar het westen, ter hoogte van de preekstoel, bevindt zich, in vage omtrekken, nog een figuur, waarschijnlijk ook een Madonna. Is het een oude schildering? We weten het (nog) niet.

Toen in 1984 de restaurateur Jelle Otter en de zijnen de schilderijen voorzichtig tevoorschijn brachten, bleken ze over het algemeen goed geconserveerd. Bepaalde gedeelten waren echter niet meer aanwezig, door allerlei factoren weggevallen.

Om nu te voorkomen dat het resultaat van het werk een brokkelig geheel zou zijn, werd besloten de ontbrekende delen aan te vullen, maar wel in een andere, enkel grijze tint. De totaal-versiering was hiermee gesuggereerd en de nieuwe stukken direct te herkennen als latere toevoegingen.

Het bleef echter, na de herbouw, niet bij gewelfschilderingen. Ook op de muren werden ze aangebracht. Op de noordmuur, in de buurt van het orgel, werd een rij van vijf apostelfiguren aan het licht gebracht. In de middeleeuwen werden vaak in kerken de twaalf apostelen afgebeeld. De kerk gaat immers terug op de apostelen. Zo vinden we ze alle twaalf in de Grote Kerk van Harderwijk, waar Jelle Otter ook de restauratie verrichtte en ook in de kerk van Winterswijk, om er twee te noemen. Het is aan te nemen, dat er ook in Twello twaalf geweest zijn: vijf op de zuidmuur, bij het orgel, één links en één rechts van de doorgang vanuit het schip naar de toren (oorspronkelijk was die doorgang open en was de toren in de kerkruinte opgenomen), en vijf op de noordmuur. Alleen de laatste zijn bewaard gebleven.

De twaalf apostelen staan voor de twaalf artikelen van het geloof. Op de tekstband boven hun hoofd staat, "behalve hun naam, in het latijn het geloofs-artikel, waarvoor ze staan. Op de zuidmuur waren dat de artikelen 1-5, terwijl de op de noordmuur bewaard gebleven figuren elk één van de laatste vijf artikelen boven zich hebben, als volgt: 8. Spiritum Sanctum, 9. Sanctam Ecclesiam, 10. remissionem peccatorum, 11. carnis resurrectionem, 12. vitam aeternam. De woorden waren zeer moeilijk te lezen. Pas toen we begrepen wat er staan moest, werd het eenvoudiger.

De apostelen zijn te herkennen aan het attribuut, dat ze bij zich dragen. Deze houden verband met legenden, die oudtijds om hen geweven waren. De figuur in de hoek, met een knots, is w.s. Thaddeus. Hij zou terwille van zijn geloof met een knots om het leven gebracht zijn. De figuur daarnaast (met een vollersstang)" is w.s. Jacobus de Mindere. Hij zou met genoemd voorwerp doodgeslagen zijn. Daarnaast, met een zaag in de hand, Simon de Zeloot. Volgens de overlevering stierf hij de marteldood, doordat hij doormidden gezaagd werd. Hierna volgt met een tekenhaak, Thomas. Het verhaal gaat, dat hij van de Indische koning Gundifar een som gelds gekregen had om voor hem een paleis te bouwen. Hij verdeelde het geld echter onder de armen. Hierover door de koning aangesproken, antwoordde hij hem, dat hij door zijn daad voor hem een beter, een hemels paleis gebouwd had. De laatste figuur, met een hellebaard, is Matthias. Hij stierf de marteldood door genoemd wapen.

Ook de apostelfiguren kwamen in 1984 niet ongeschonden onder de kalklagen vandaan. Wat ontbrak werd zo verantwoord mogelijk in de originele tinten en naar vaststaande 16e eeuwse modellen aangevuld.

Zo stonden ze daar in de Twellose kerk alle twaalf. De gelovigen, die door de toren de kerk binnen gingen, traden a.h.w. in de kring der apostelen, één met hen in geloof.

Uit welk jaar zijn de schilderijen? We treffen het. Een cartouche (dit is een opschrift door een sierlijk raamwerk omgeven) op de westmuur, achter het orgel, geeft uitsluitsel. Van de tekst zijn maar een paar letters leesbaar, maar erboven staat het jaartal 1542, ongetwijfeld het jaar, waarin dit werk tot stand kwam.

Tenslotte de vraag: wie was de schilder? Er is nog geen archiefstuk gevonden, waaruit dit blijkt. Er zijn echter sterke aanwijzingen, dat het Ewolt van Delft moet zijn geweest, te Deventer woonachtig en daar bekend als "Meyster Maler". In 1561 voorzag hij de gewelven en pilaren van de Grote Kerk te Harderwijk van schilderijen. Deze vertonen zo'n sterke overeenkomst (met name wat betreft de manier van schilderen van de voeten) met die in Twello, dat de conclusie onontkoombaar lijkt: het was dezelfde man. Nadere archiefstudie te Deventer leverde het volgende op:

Ewolt van Delft was hoogstwaarschijnlijk afkomstig uit de stad Delf. Hij moet daar in 1505 of '06 geboren zijn. Want toen hij in 1562 op een gewelf van de Harderwijkse kerk zichzelf afbeeldde met vermelding van leeftijd, was hij 56. In zijn jonge jaren trok hij naar Deventer. In 1533 duikt voor het eerst zijn naam in de archieven van de stad op.

Hij blijkt dan getrouwd te zijn met Eveze (Eva), dochter van een zekere Tonnyssen te Raalte. Zo'n veertig jaar zou zij het leven met hem delen. In genoemd jaar kochten zij een huis in de Engestraat, "voor de bruderen", in de nabijheid van de Broederenkerk. Acht jaar later, kennelijk tot een zekere welstand gekomen, kochten ze een ander, wat deftiger huis in de Grote Overstraat. Daar zou hij wonen tot aan zijn dood. Mr. Balthasar Wijntgens, muntmeester van de stad, was daar jarenlang zijn buurman.

In een akte van 1551 wordt hij voor het eerst "meester" genoemd: Meyster Ewolt Symonssen van Delft Maler (=schilder). Het is weer in verband met de koop van een huis, nu één gelegen op de hoek van de Pontsteeg en de Engestraat. Hoe en wanneer hij meester geworden was en of er ook in Deventer opdrachten aan hem verstrekt zijn en werk van hem bewaard gebleven is, weten we niet. Als zeker is aan te nemen, dat hij in 1542, 37 jaar oud, de Twellose kerk van schilderijen voorzag. Was het zijn eerste meesterwerk?

Ewolt en zijn vrouw kregen, voor zo ver ons bekend, twee kinderen, beiden dochters: Agatha en Eva. De eerste staat ook afgebeeld in de Harderwijkse kerk, naast haar vader. Was ze zijn medewerkster? Over een huwelijk van haar vinden we geen aanwijzingen. In 1573 treffen we haar in Deventer aan als getuige in een zaak, samen met Truide Gertssens, de vrouw, die in de laatste levensjaren van Ewolt bij hem inwoonde, waarschijnlijk na het overlijden van zijn vrouw. Het is aannemelijk, dat Agatha toen in het ouderlijk huis verbleef. We vermoeden dat Ewolt zeer op haar gesteld was. In zijn testament van 1581 vermaakte hij haar "uth oirsacken hem sunderlich dair tho bewegende" al zijn goederen, de beide huizen met hun inventaris (alle "rackheit en reitschap), dus ook al wat zich in de werkplaats bevond. Na 1560 begon de welstand van de schilder te tanen. De tijden waren er ook naar. De naderende reformatie en vooral de in deze streek jarenlang voortdurende oorlogshandelingen (in 1578 viel Deventer in Staatse handen en werd de reformatie allengs doorgevoerd) zullen voor de man, die het oude geloof trouw bleef, minder werk en dus minder inkomsten betekend hebben. Meer dan eens nam hij bij deze en gene geld op, een soort hypotheek op zijn huizen.

In zijn laatste levensjaar troffen hem zware slagen: zo overleed Agatha. In april 1582 werd hij ernstig ziek. Op paasavond 14 april liet hij zijn allerlaatste wilsbeschikking optekenen. Hij vermaakte geld aan zijn familieleden: "wair dat die wesen en wonnen mogen", ook aan zijn zwager Gerrit Tonnyssen te Raalte, maar het meest aan zijn kleindochter Trude, dochter van zijn tweede dochter Eva, die in 1560 met Herman Albertssen van Vorden getrouwd was.

Was zijn liefde voor Agatha op haar overgegaan? Voor haar honderd goudguldens, alsmede "sin bedde, beddestede met all sin toebehoer". Er ging ook geld naar de vier gasthuizen in de stad en een half mud rogge naar het H. Sacramentsgilde. Mogelijk was hij lid van deze broederschap, die een eigen kapel had in de Mariakerk. Ook was er nog een sieraad: een hanger of keten, die de meester op heilige dagen placht te dragen. Daarover stond niets beschreven, met als gevolg, dat meerderen er aanspraak op maakten. Het werd een zaak, die tot een oplossing kwam, doordat getuigen onder ede verklaarden, dat Ewolt een paar dagen vóór zijn dood de hanger had toegezegd aan zijn zwager Gerrit Tonnyssen, opdat hij die "synenthalve dragen und versliten solde".

Een paar dagen na Pasen stierf Ewolt van Delft. Vanwege de schulden werden beide huizen publiek verkocht. Wat na alle betalingen overbleef was volgens zijn laatste wil voor de armen der stad, "tot orber siner sielen salicheit". Twello. januari 1988.

L. Lekkerkerker.

Bronnen en literatuur.

1. Over de herbouw.

- a. Rapport van Monumentenzorg over de bouwgeschiedenis. Archief Herv. Gemeente.
- b. Rapporten van Architectenburo Roebbers en Klein Douwel over de restauratie van 1984. Archief Herv. Gemeente.
- c. dr. E.J. Haslinghuis: Bouwkundige termen.

2. Over de schilderijen.

- a. Rapport van de restaurateur Jelle Otter: De schilderijen in de Herv. Kerk van Twello. Archief Herv. Gemeente.
- b. dr. J.J.M. Timmers: Symboliek en iconographie der christelijke kunst. Roermond 1947.

3. Over Ewolt van Delft.

- a. Uit het gemeentearchief van Deventer over de periode 1533 - 1584.
I. de renunciatieboeken II de protocollen van het Gerecht III Resoluties van Schepenen en Raden.
- b. Artikel in "Heemscut" sept. 1984: "Kerkschildering uit 1561" door J-Otter en D. Lekkerkerker.
- c. Steffie Stokvis: De Grote Kerk van Harderwijk met zijn schilderijen.

Rectificatie: In het vorige artikel schreef ik dat de "gemeenslieden" te Deventer gekozen werden door de burgers. Dit is onjuist. Wanneer in dit college een vacature ontstond werd in de regel door de zittende leden daarin voorzien: dus cooptatie. (D.L.)

OVERZICHT ARTIKELEN KRONIJCK.

In de afgelopen tien jaar hebben een groot aantal onderwerpen de revue gepasseerd. Om bepaalde artikelen op onderwerpen gemakkelijker terug te kunnen vinden, zonder alle Kronijcken te moeten doorbladeren, volgt hier een overzicht van de belangrijkste artikelen van de afgelopen tien jaargangen.

Ligging en begrenzing gemeente Voorst door J. Vredenberg,

jaargang 1, nr. 1, blz. 5

Opgravingen op de Bongerd (Hof te Voorst) door H.J. ten Hove

jaargang 1, nr. 1, blz. 12

Kloostergoederen onder Nijbroek door J. Vredenberg

jaargang 1, nr. 2, blz. 7

Oud smeedijzerindustrie op de Bongerd te Voorst door H.J. ten Hove	jaargang 1, nr. 3, blz. 3
Het spook in het Juffersgat door J. Lugtmeyer	jaargang 1, nr. 3, blz. 6
De kerk van Nijbroek door J. Vredenberg	jaargang 1, nr. 3, blz. 8
Oude tegels door J. Lubberts	jaargang 1, nr. 3, blz. 13
Het Haardstedenregister van Wilp 1749 door J. Vredenberg	jaargang 2, nr. 1, blz. 6
Plattelandsgebruiken vroeger en nu door A.H. Rengersen	jaargang 2, nr. 2, blz. 6
Wilpse erven omstreeks 1650 door J. Vredenberg	jaargang 2, nr. 2, blz. 12
Het onderwijs in Gelderland door J. Lubberts	jaargang 2, nr. 3, blz. 5
Uit 't polderarchief van Terwolde I door J. Vredenberg	jaargang 2, nr. 3, blz. 9
Kroningsfeesten te Twello in 1898 door J. Lubberts	jaargang 3, nr. 2, blz. 8
Uit 't polderarchief van Terwolde II door J. Vredenberg	jaargang 3, nr. 2, blz. 12
De Doervaart door J.H. ten Hove	jaargang 3, nr. 3, blz. 10
Het ontstaan van de papierindustrie op de Oostelijke Veluwe Info Marialust, Apeldoorn.	jaargang 3, nr. 3, blz. 16
Een olderwetse Nijbroeker kermis door A.V. Scholten	jaargang 4, nr. 1, blz. 8
De eerste brandspuit in de gemeente Voorst door J. Lubberts	jaargang 4, nr. 1, blz. 11
Voorst in de spiegel der geschiedenis door G.J. Kedde	jaargang 4, nr. 1, blz. 18
Een kogel van Napoleon door H. Hermsen	jaargang 4, nr. 2, blz. 4
Boerderij het Witteveen in Twello door H. Hermsen	jaargang 4, nr. 2, blz. 5
Voorst in de spiegel der geschiedenis door G.J. Kedde	jaargang 4, nr. 2, blz. 7
Het onderhoud van wegen in de vorige eeuw door A.W. Scholten	jaargang 4, nr. 2, blz. 12
Een instructie voor een richter in het Mjbroek door J. Lubberts	jaargang 4, nr. 2, blz. 13
Napoleon en de gemeente Voorst door J. Lubberts	jaargang 4, nr. 3, blz. 7

- Vorst in de spiegel der geschiedenis door G.J. Kedde
jaargang 4, nr. 3, blz. 10
- Oorlogsdagboek door R. Kloosterboer
jaargang 5, nr. 1, blz. 4
- Iets over de Gelderse geschiedschrijvers door W.J. Alberts
jaargang 5, nr. 2, blz. 4
- Kerkelijke aangelegenheden in 1592 door J. Lubberts
jaargang 5, nr. 3, blz. 3
- Winter 1813 -1814 door J. Lubberts
jaargang 5, nr. 3, blz. 5
- Ds Johannes Buranus in Terwolde door J. Vredenberg
jaargang 5, nr. 3, blz. 7
- Vorst in de spiegel der geschiedenis door G.J. Kedde
jaargang 5, nr. 3, blz. 13
- Kunstschatten in de regio door L. Sevenster
jaargang 6, nr. 1, blz. 4
- Vorst in de spiegel der geschiedenis door G.J. Kedde
jaargang 6, nr. 1, blz. 8
- Spoorwegongeluk te Twello door A.J. Fransen
jaargang 6, nr. 1, blz. 9
- Vorst in de spiegel der geschiedenis door G.J. Kedde
jaargang 6, nr. 2, blz. 5
- Kunstschatten in de regio door L. Sevenster
jaargang 6, nr. 2, blz. 6
- Uit het Markeboek van Appen door H.J. ten Hove
jaargang 6, nr. 2, blz. 7
- Vondst muurschilderingen maakt ouderdom Twellose kerk aktueel door H. Hermsen
jaargang 6, nr. 2, blz. 9
- Vorst in de spiegel der geschiedenis door G.J. Kedde
jaargang 6, nr. 3, blz. 4
- Geneeskunde rond 1800 in Terwolde door J. Lubberts
jaargang 6, nr. 3, blz. 5
- De lagere school van onze voorouders, archief gemeente Voorst
jaargang 6, nr. 3, blz. 10
- Problemen rond 't Kleine Blokhuis door J. Lubberts
jaargang 7, nr. 1, blz. 6
- Vorst in de spiegel der geschiedenis door G.J. Kedde
jaargang 7, nr. 1, blz. 10
- Voetshofstede door J.H. Hermsen
jaargang 7, nr. 2, blz. 8
- De molen te Teuge door L. v. Beek
jaargang 7, nr. 3, blz. 8
- Geestelijk Deventer in de 14e - 15e eeuw door S. Hiddema
jaargang 7, nr. 3, blz. 10
- Zo maar wat gedachten over namen door A.H. Rengersen
jaargang 7, nr. 3, blz. 5
-

-
- Uit de geschiedenis van de dorpskerk van Twello door D. Lekkerkerker
jaargang 8, nr. 1, blz. 7
- Zo maar wat gedachten over namen door A.J. de Weerd
jaargang 8, nr. 1, blz. 13
- De Middelburg (historie van een Gietelse boerderij) door J.H. Hermsen
jaargang 8, nr. 1, blz. 15
- Uit de geschiedenis van de dorpskerk van Twello door D. Lekkerkerker
jaargang 8, nr. 2, blz. 2
- Het gasthuisprotocol inzake de capelle to Twello door J.H. Hermsen
jaargang 8, nr. 2, blz. 6
- Zo maar wat gedachten over namen door A.J. de Weerd
jaargang 8, nr. 2, blz. 10
- Uitgangen op de kosterij goederen der Herv. Gemeente Wilp door J. Lubberts
jaargang 8, nr. 2, blz. 15
- Oude wegen in de gemeente Voorst door J. Lubberts
jaargang 8, nr. 3, blz. 5
- Molen de Ojieveraar te Terwolde door L.v. Beek
jaargang 8, nr. 3, blz. 7
- Zo maar wat gedachten over namen door A. J. de Weerd
jaargang 8, nr. 3, blz. 11.
- Maart 1985 Extra uitgave omtrent overtocht Canadezen bij Wilp
- Uit de geschiedenis van de dorpskerk van Twello door D. Lekkerkerker
jaargang 9, nr. 1, blz. 5
- Het geslacht Rakhorst en zijn bindingen met Voorst door G. Rakhorst
jaargang 9, nr. 1, blz. 10
- Voorst in de spiegel der geschiedenis door G.J. Kedde
jaargang 9, nr. 2, blz. 5
- Uit de geschiedenis van de dorpskerk van Twello door D. Lekkerkerker
jaargang 9, nr. 2, blz. 6
- Het kerkje van Bussloo door H.J. Beekman
jaargang 9, nr. 2, blz. 6
- De Bolwerksmolen te Deventer door L. v. Beek
jaargang 9, nr. 2, blz. 15
- Twello rond 1900 door C. Hartgers
jaargang 9, nr. 3, blz. 2
- Uit de geschiedenis van de dorpskerk te Twello door D. Lekkerkerker
jaargang 9, nr. 3, blz. 5
- De Nijenbeek, een middeleeuwse woontoren bij Voorst door P. Bitter
jaargang 9, nr. 3, blz. 11
- Het wel en wee der Voorsterbeek door H. ter Avest
jaargang 10, nr. 1, blz. 2

Uit de geschiedenis van de dorpskerk te Twello door D. Lekkerkerker	jaargang 10, nr. 1, blz. 6
De Nijenbeek, een middeleeuwse woontoren te Voorst door P. Bitter	jaargang 10, nr. 1, blz. 11
De Beer te Voorst door E.A. Kloosterboer	jaargang 10, nr. 2, blz. 4
Uit de geschiedenis van de dorpskerk te Twello door D. Lekkerkerker	jaargang 10, nr. 2, blz. 5
Beschrijving van de IJsselvallei met haar water- en handelswegen door W.J. Alberts	jaargang 10, nr. 2, blz. 12
Het "Erve Rackhorst", Kroniek van een oude boerderij door G. Rakhorst	jaargang 10, nr. 3, blz. 3
Uit de geschiedenis van de dorpskerk te Twello door D. Lekkerkerker	jaargang 10, nr. 3, blz. 15

VERANTWOORDING ILLUSTRATIES.

- Blz. 6 Het Achterkampje aan de Twelloseweg te Terwolde.
Blz. 7 Het Achterkampje, met de door een pyromaan in brand gestoken
bergschuur.
Blz. 9 Oude raadzaal van het Deventer gemeentehuis. Foto gemeente-
archief Deventer.
Blz. 11 Crypte St. Lebuinuskerk te Deventer. Foto gemeentearchief
Deventer.
Blz. 13)
14) Wandschilderingen in de Ned. Herv. Kerk te Twello
15) Foto's archief Ned. Herv. Kerk te Twello
16)
17)
-